

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
Rotel 060108

SLUTLIGT BESLUT
2021-05-18
Stockholm

Mål nr
M 8060-19

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Vänersborgs tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2019-06-17 i mål nr M 3516-18, se bilaga A

PARTER

Klagande

Tiveds Energi Aktiebolag,
Latorp 340
719 95 Vintrosa

Ombud: Advokat X

Motpart

Laxå kommun
695 80 Laxå

Ombud: Advokat Y

SAKEN

Rättegångskostnader

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS BESLUT

1. Med ändring av mark- och miljödomstolens dom förpliktar Mark- och miljööverdomstolen Laxå kommun att betala ersättning för rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen till Tiveds Energi Aktiebolag med totalt 100 884 kr samt ränta på beloppet enligt 6 § räntelagen från den 17 juni 2019 till dess betalning sker. Av beloppet avser 100 000 kr ombudsarvode.
2. Vardera parten ska bära sin rättegångskostnad i Mark- och miljööverdomstolen.

Dok.Id 1686988

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50 E-post: svea.hovratt@dom.se www.svea.se		måndag – fredag 09:00–16:30

BAKGRUND

Tiveds Energi Aktiebolag (bolaget) yrkade i mark- och miljödomstolen ersättning för rättegångskostnader med sammanlagt 242 914 kr exklusive mervärdesskatt. Av beloppet avsåg 242 030 kr ombudsarvode och 884 kr utlägg.

Mark- och miljödomstolen förpliktade Laxå kommun att betala ersättning för rättegångskostnader med 60 000 kr jämte ränta.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Bolaget har yrkat fullt bifall till sitt yrkande om ersättning för rättegångskostnader i mark- och miljödomstolen.

Laxå kommun har motsatt sig ändring av mark- och miljödomstolens dom.

Bolaget har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen med 20 900 kr.

Laxå kommun har bestritt bolagets yrkande om ersättning för rättegångskostnader i Mark- och miljööverdomstolen.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Bolaget har till stöd för sin talan anfört i huvudsak följande:

Ansökan har varit mycket bristfällig och det har inte varit möjligt att utifrån de yrkanden som sökanden framställt förstå vilken vattenverksamhet ansökan omfattar eller dess utformning. Ett stort antal centrala uppgifter och omständigheter har utelämnats. Dessa har avgörande betydelse för att kunna bedöma ansökt verksamhets inverkan på motstående intressen, däribland bolagets intresse av att kunna producera elkraft. Bolagets ombud har därför fått ägna mycket tid åt att ta fram grundläggande uppgifter eller göra bedömningar utifrån ett mycket bristfälligt underlag. Domstolen

har vidare inte gett ersättning för arbete med att granska samrådsunderlag, samrådsredogörelse och därtill hörande bedömningar av sökanden. Samrådet är en del av miljökonsekvensbeskrivningen som är en del av ansökan och bolaget anser det självklart att arbete med att granska i ansökan ingående delar är ersättningsberättigat när målet prövas i domstolen. Att gå igenom hela ansökan är en förutsättning för att kunna tillvarata bolagets intressen och är därför synnerligen påkallat för att kunna tillvarata bolagets rätt i målet. Arvodet är skäligt.

Kommunen har till stöd för sin talan anfört i huvudsak följande:

Det yrkade beloppet är oskäligt högt och motsvarar inte den arbetsinsats som varit nödvändig och skäligen påkallad för att tillvarata bolagets intressen i målet. Såväl den tillämpade timtaxan som antalet nedlagda timmar är oskäligt högt med beaktande av målets art och omfattning. Bolagets ombud har även lagt ner tid på sådana åtgärder som inte faller inom ramen för vad som kan läggas till grund för rätt till ersättning för sakägarombud. Sakägare i vattenmål har inte rätt till ersättning för framtagande av sådana egna utredningar och uppgifter som sakägaren, men varken domstolen eller sökanden, anser vara av vikt för prövningen. Även om samrådet är ett formkrav för en senare tillståndsansökan utgör samrådet en separat process som inte äger rum vid mark- och miljödomstol. Rätt till ersättning för arbetskostnader inom ramen för samrådet finns inte.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS SKÄL

Rättegångskostnaderna i mark- och miljödomstolen

I ansökningsmål om vattenverksamhet av det slag som nu är aktuellt ska sökanden enligt huvudregeln i 25 kap. 2 § första stycket miljöbalken svara för såväl sina egna som motparternas rättegångskostnader vid mark- och miljödomstolen. I 18 kap. 8 § första stycket rättegångsbalken anges vidare att ersättningen fullt ut ska motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Regleringen i sistnämnda bestämmelse innebär att en kostnad, i den mån den inte är medgiven av motparten, endast kan ersättas om den anses skälig.

Laxå kommun har endast vitsordat beloppet 884 kr avseende utlägg som skäligt i och för sig.

Ersättning för ombudsarvode ska bestämmas med hänsyn till bl.a. målets beskaffenhet och omfattning samt till den omsorg och skicklighet med vilken arbetet har utförts. Även omständigheter som tvisteföremålets värde och den betydelse som målets utgång i övrigt haft för parten kan beaktas.

Såsom mark- och miljödomstolen angett i den överklagade domen omfattar bolagets ersättningsanspråk till viss del arbete som har utförts innan ansökan ingavs till domstolen. Det rör sig om arbete under samrådet som ska föregå en ansökan. Även om detta samråd är lagstadgat och ska föregå en ansökan om tillstånd kan sådant arbete normalt sett inte anses vara ersättningsgillt enligt bestämmelserna i 25 kap. miljöbalken. Det finns i detta fall inte några skäl för att tillerkänna bolaget någon ersättning för ombudskostnader hänförliga till tiden för samrådet.

När det gäller frågan om yrkad ersättning är skälig har Högsta domstolen i rättsfallet NJA 1997 s. 854 uttalat att svårigheterna att avgöra skälighetsfrågan medför att det i många fall kan finnas anledning för en domstol att godta ett ersättningsyrkande, trots att möjlighet saknas att helt överblicka det arbete som målet påkallat.

Mark- och miljööverdomstolen konstaterar att det normalt sett är den instans som har prövat ett mål som bäst kan bedöma om det arbete som har lagts ner varit skäligen påkallat. I detta fall har mark- och miljödomstolen gjort en mycket kraftig nedsättning av yrkat belopp för ombudsarvode från ca 242 000 kr till 60 000 kr. Mark- och miljööverdomstolen delar visserligen mark- och miljödomstolens bedömning att det yrkade beloppet är alltför högt med hänsyn till målets karaktär och omfattning men bedömer att beloppet har satts ned allt för kraftigt med beaktande av den talan som bolaget har varit berättigad att föra i målet. Ombudsarvodet som Laxå kommun ska ersätta bolaget för bör därför bestämmas till skäliga 100 000 kr. Utlägget på 884 kr har vitsordats av kommunen.

Rättegångskostnaderna i Mark- och miljööverdomstolen

I fråga om rättegångskostnaderna i Mark- och miljööverdomstolen ska bestämmelsen 18 kap. 15 § rättegångsbalken tillämpas. Klaganden har beloppsmässigt, i förhållande till det i överklagandet yrkade beloppet, endast haft en mycket begränsad framgång. Vardera parten ska därför stå sin kostnad i Mark- och miljööverdomstolen.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B

Överklagande senast 2021-06-15

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Henrik Löv, Roger Wikström, referent, Gösta Ihrfelt och Lars Olsson.

Föredragande har varit Erica Ehne.

VÄNERSBORGS TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen

DOM
2019-06-17
meddelad i
Vänerns borg

Mål nr M 3516-18

SÖKANDE

Laxå kommun
695 80 Laxå

Ombud: Advokat Y

SAKEN

Tillstånd till utrivning m.m. av Sulfitendammen i Laxån i Laxå kommun

Avrinningsområde: 121

DOMSLUT

Tillstånd

Mark- och miljödomstolen lämnar Laxå kommun tillstånd enligt miljöbalken att inom fastigheten FA1

- riva ut befintlig dammbyggnad, Sulfitendammen, i Laxån såvitt avser dammbyggnadens dämmande delar, samt därvid
- utföra åtgärder i form av bl.a. bottenuppbyggnad på åsträckan mellan ca 30 m nedströms och ca 70 m uppströms dammbyggnaden, motsvarande en bottenareal om maximalt ca 1 600 m² i syfte att åstadkomma en naturliknande åfåra samt att
- utföra de eventuella kringåtgärder som krävs för arbetenas genomförande.

Villkor

1. Verksamheten ska bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad som angivits i ansökan jämte bilagor samt vad sökanden i övrigt uppgett eller åtagit sig i målet.

Dok.Id 436131

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 1070 462 28 Vänerns borg	Hamngatan 6	0521-27 02 00 E-post: mmd.vanersborg@dom.se www.vanersborgstingsratt.domstol.se	0521-27 02 80	måndag – fredag 08:00–16:00

2. Som villkor för tillståndet till utrivning av Sulfitendammen gäller att de likaledes tillståndsgivna åtgärderna i syfte att återställa en naturliknande åfåra i dammläget också utförs.
3. Vid arbeten i eller i omedelbar anslutning till vattenområde ska fordon och arbetsmaskiner använda drivmedel och oljor som är miljöklassade.
4. Arbetena ska bedrivas på ett sådant sätt att grumling eller utsläpp i vattendraget undviks eller begränsas.
5. Biotopvårdsåtgärder ska genomföras under perioder då vattenföringen motsvarar eller understiger naturlig medellågvattenföring. Tillsynsmyndigheten får dock medge att sådana åtgärder får genomföras även annan tid.
6. Ett kontrollprogram för arbetenas genomförande ska upprättas i samråd med tillsynsmyndigheten och vara färdigt senast tre (3) månader efter att domen vunnit laga kraft. Kontrollprogrammet ska godkännas av tillsynsmyndigheten innan arbetena får påbörjas.

Arbetstid, oförutsedd skada och prövningsavgift

Arbetena ska vara utförda inom tre (3) år från det att denna dom vunnit laga kraft.

Anspråk i anledning av oförutsedd skada får framställas inom fem (5) år från arbetstidens utgång.

Prövningsavgiften fastställs till 10 000 kr. Avgiften är betald.

Rättegångskostnader

Laxå kommun ska utge ersättning för rättegångskostnader till advokaten X huvudman, Tiveds Energi AB, med totalt 60 000 kr exklusive mervärdesskatt jämte ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635) från denna dag till dess betalning sker.

Övrigt

Mark- och miljödomstolen avslår Tiveds Energi AB:s yrkande om att, enligt 11 kap. 20 § miljöbalken, få överta underhållsansvaret för Sulfitendammen.

Mark- och miljödomstolen avslår övriga i målet framställda yrkanden.

BAKGRUND

Sulfitendammen är belägen i Laxån i Laxå samhälle inom fastigheten FA1 i Laxå kommun, Örebro län. Nämnda fastighet ägs av Laxå kommun.

Den 2 juli 2018 inkom Laxå kommun till Nacka tingsrätt, mark- och miljödomstolen, med en ansökan om utrivning m.m. avseende Sulfitendammen, vilken handlades av nämnda domstol i dess mål M 4195-18. Sedan Nacka tingsrätt, mark- och miljödomstolen, kungjort ansökan, beslutade samma tingsrätt den 11 september 2018 att överlämna målet till Vänersborgs tingsrätt, mark- och miljödomstolen, såsom behörig domstol att handlägga kommunens ansökan. Vänersborgs tingsrätt, mark- och miljödomstolen, (fortsättningsvis mark- och miljödomstolen) har handlagt kommunens ansökan i förevarande mål, dvs. mål nr M 3516-18.

ANSÖKAN

Yrkanden

Laxå kommun (fortsättningsvis kommunen eller sökande) har som den slutligen bestämt sin talan, yrkat tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken till

- utrivning av dämme vid Sulfitendammen i Laxån i Laxå kommun,
- återställning av en naturliknande åfåra genom biotopvård och bottenuppbyggnad av åfåran, genom utläggning av naturgrus, sten och block cirka 30 meter nedströms, från nordöstra hörnet på Sulfiten kraftverk och i nordostlig riktning utmed den befintliga strukturen i vattendraget, och cirka 70 meter uppströms nuvarande dammläge, motsvarande en bottenareal om cirka 1 600 m², samt
- tillstånd för de eventuella kringåtgärder som krävs för arbetenas genomförande.

Kommunen har vidare, om så krävs för genomförande av utrivningen och med förbehållet att dammen rivs ut, yrkat att mark- och miljödomstolen

- lagligförklarar Sulfitendammen i dess befintliga utformning enligt 17 - 18 §§ lagen om införande av miljöbalken (1998:811), samt

- beslutar att lämna dispens från det generella strandskyddet gällande det ovannämnt givna yrkandet.

Kommunen har därutöver, som den slutligen har bestämt sin talan, hemställt att

- arbetstiden för att genomföra ansökta åtgärder fastställs till tre år,
- att tiden för oförutsedd skada fastställs till fem år efter arbetstidens utgång,
- den i ärendet inlämnade miljökonsekvensbeskrivningen godkänns, samt att
- prövningsavgiften fastställs till 10 000 kr i enlighet med tidigare beslut.

Villkorsförslag

Kommunen har föreslagit följande villkor för den ansökta verksamheten:

1. Arbetena ska bedrivas i huvudsaklig överensstämmelse med vad sökande angett i ansökningshandlingarna och i övrigt uppgett och åtagit sig i målet.
2. Vid arbeten i eller i omedelbar anslutning till vattenområde ska fordon och arbetsmaskiner i görligaste mån använda drivmedel och oljor som är miljöklassade.
3. Arbetena ska bedrivas på ett sådant sätt att grumling eller utsläpp i vattendraget i görligaste mån undviks eller begränsas.
4. Biotopvårdsåtgärder ska om möjligt genomföras under perioder då vattenföringen motsvarar eller understiger naturlig medellågvattenföring.
5. Kontrollprogram för åtgärdernas genomförande ska upprättas och skickas till tillsynsmyndigheten senast tre (3) månader efter att domen vunnit laga kraft. Kontrollprogrammet ska godkännas av tillsynsmyndigheten innan arbetena får påbörjas.

Kommunen har redovisat sin ansökan, såsom den slutligen har utformats, i huvudsak enligt följande.

Bakgrund och orientering

Laxån ingår i huvudavrinningsområdet Norrströms — SE61000 och ingår i delavrinningsområdet "Ovan Ålands Kanal". Sulfitendammen är belägen mitt inne i samhället Laxå.

Kommunen avser att återställa Laxån vid Sulfitendammen, med avsikt att avsluta vattenverksamheten. Planerade åtgärder skapar fria vandringsvägar för fisk, återställer en naturlig vattenregim och gynnar lokala naturvärden.

Dammanläggningar i avrinningsområdet

I delavrinningsområdet "Ovan Ålands Kanal" finns ytterligare tio dammar i Laxåns vattensystem enligt SMHI:s dammregister. Alla dammarna i avrinningsområdet ligger uppströms Sulfitendammen. Två av dammarna är belägna i Bergskanalen, en omlöpskanal som leder vatten från Laxån till Kraftverket som är beläget vid Sulfitendammen.

Historik

Enligt Länsstyrelsen i Örebro län har dammen tillkommit innan år 1850. Inga fysiska spår i form av lämningar finns på platsen som kan indikera vad syftet med uppförandet av dammen har varit. Det finns inga fornlämningsobjekt identifierade hos Riksantikvarieämbetet i området för de planerade åtgärderna. För en mer detaljerad redovisning av kulturmiljön i det berörda området hänvisas till den kulturmiljöanalys som gjorts av Arkitektur & Byggnadsvård AB, vilken är bilagd kommunens ansökan (domstolens aktbilaga 2, domstolens anmärkning).

Hydrologi

Laxåns avrinningsområde är ca 234 km² och omfattar de reglerade sjöarna Grytsjön, Västra Laxsjön, Östra Laxsjön, Kråksjön, Lången och Borasjön. Laxån avbördar Östra och Västra Laxsjön samt Grytsjön, rinner vidare genom Laxå samhälle och mynnar i sjön Toften. Östra och Västra Laxsjön står i förbindelse med varandra genom Melån, Grytsjön avvattnas till Västra Laxsjön genom Grytsjöbäcken.

Borasjön, Lången och Kråksjön avleds via Ålands kanal som mynnar i Laxån innan vattendraget passerar ESAB verksamhetslokaler. Ålands kanal anlades 1864-1866, innan skedde avvattningen via Svartån mot Toften. Det går än i dag att avbörda vattnet från Borasjön direkt till Svartån. Från Toften rinner vattnet genom sjön Teen till Svartån som mynnar i Hjälmarens i Örebro.

Drygt en kilometer uppströms Sulfitendammen avleds vatten via en skiljedamm till Bergskanalen och vidare genom en tub till Sulfiten kraftverk. Kraftverkets spillfåra ligger strax nedströms Sulfitendammen. Laxån är på denna sträcka helt beroende av det vatten som frivilligt spills förbi dammen vid Bergskanalen som förser kraftverket med vatten.

Nedan redovisas karaktäristiska flöden i Laxån ovan Ålands kanal baserade på perioden 1981-2010, strax nedströms Sulfiten kraftverk (SMHI, 2017).

HHQ 50 år	4,77 m ³ /s
MHQ	2,88 m ³ /s
MQ	1,31 m ³ /s
MLQ	0,51 m ³ /s

Naturmiljö

Planerade åtgärder berör inte något skyddat område för naturvård, Natura 2000-område eller område av riksintresse. Närområdet runt dammen består huvudsakligen av industriområde.

Projektet bedöms enbart förbättra förutsättningarna för naturmiljön genom att ett vandringshinder för fisk elimineras samtidigt som vatten- och naturmiljön återställs. Planerad verksamhet återställer och tillgängliggör en sträcka av Laxån med strömsträckor vilket gynnar organismer knutna till forsmiljöer. Genom att ett vandringshinder avlägsnas och ån återfår sin naturliga vattenståndsvariation skapas bättre förutsättningar för den biologiska produktionen och förutsättningarna för en ökad biologisk mångfald förbättras.

För en mer detaljerad redovisning hänvisas till den miljökonsekvensbeskrivning som bifogas ansökan (ingår som bilaga i domstolens aktbilaga 2, domstolens anmärkning).

Höjdsystem

Som höjdsystem vid inmätning och illustrering används RH2000.

Som fixpunkt används den punkt som är belägen på dammens högra/östra sida, ovankant betong, uppströms trädäcket. Fixpunkten har nivån +96,93 i höjdsystemet RH2000.

Rådighet och tidigare prövning

Ägare av dammen är sökande. Sulfitendammen förefaller sakna vattendom och lagligförklaring enligt vattenlagen, miljöbalken eller motsvarande äldre lagstiftning. Således finns inga lagstadgade villkor för reglering av Laxån vid dammen.

Dammen är belägen på fastigheten FA1, som ägs av sökanden.

Teknisk beskrivning

Befintlig utformning m.m.

Dammen består av en centralt placerad stenmurverksdamm med två utskov. Det vänstra/västra utskovet är ett skibord, har en fri bredd av 4,79 meter och tröskeln ligger på nivån + 95,98 (RH2000). Det högra/östra utskovet är försett med två spettluckor, har en fri bredd av 1,86 meter och tröskeln ligger på nivån +94,39 (RH2000). Den totala längden av dammen bedöms vara cirka 23 meter.

Dammyggnaden är i dåligt skick. Spettluckorna är trasiga och balken mellan dem har lossnat. Delar av stenmurverket har lossnat. På grund av att dammen är i så pass dåligt skick rinner en stor del av flödet, som spilldes i vid besöket, genom dammyggnaden och stora delar av tidigare dämningssområdet var torrlagt.

Ingen aktiv reglering förekommer.

Planerade åtgärder

Planerade åtgärder innebär att dammens dämmande delar tas bort med hjälp av grävmaskin och en naturliknande åfåra återställs.

Stenmurverket samt betongfundamenten på dammens sidor kommer delvis att lämnas kvar då det inte kommer att ha någon dämmande effekt efter återställningen. En fullständig rivning av hela stenmurverket bedöms medföra en större miljöpåverkan jämfört med att delar lämnas kvar. Dessutom bedöms det som en omotiverad påverkan på kulturmiljön.

Jordfyllningsdammarna på båda sidor om stenmurverket bedöms kunna lämnas kvar eftersom dessa ej bedöms ha en dämmande effekt efter återställningen.

Naturfåran upp- och nedströms dammen återställs genom bottenuppbyggnad och biotopvård. Sannolikt har vattenområdet nedströms och uppströms påverkats i samband med att dammen anlades. Dessa områden, där morfologin är påverkad, återställs vid behov genom bottenuppbyggnad med naturgrus, sten och block så att naturliga strukturer förstärks.

Biotopvårdsåtgärder som utplacering av natursten och naturgrus utförs för att så långt det är möjligt motsvara en naturlig fåra. Biotopvård utförs på samma sträcka genom att sten och block läggs ut enligt principen "bryt strömmen", vilket innebär att varje block placeras snett nedströms varandra så att huvudströmmen bryts. Efter att strömfåran delats upp i två nya fåror placeras nästa två stenar ut så att även dessa fåror bryts osv. Utläggningen av sten och block eftersträvas att utföras vid medellågvattenföring (MLQ) eller lägre. Sten och block placeras ut så att huvuddelen av materialet ligger strax under eller strax ovan vattenytan vid MLQ. Bottenuppbyggnad och biotopvårdsåtgärder genomförs med naturvårds- eller fiskevårdssakkunnig. Fallprofilen bedöms bli sådan att den möjliggör passage för alla naturligt förekommande arter.

Hela vattenverksamheten bedöms ta cirka åtta veckor att genomföra, inkluderat tid för planering och beredning.

På grund av åtgärdens ringa grumlingseffekt och den korta arbetstiden bedöms grumlingsbegränsande åtgärder såsom temporär fångdamm inte vara motiverat. Grumlingseffekterna av att anlägga en fångdamm bedöms som mer omfattande genom att grumling kommer att uppstå både i samband med att den anläggs och när den avlägsnas.

I Laxån, intill och uppströms Sulfitendammen, utgörs i dag sedimenten av organiska material (humus, grenar och växtdelar) med inslag av lera och sand samt antropogent material som ansamlats under många år. Den naturliga botten under det ansamlade materialet utgörs av sand, grus och sten.

Som ett led i åtgärdsarbetet vid Sulfitendammen kommer delar av det ansamlade organiska materialet i berörda delar av området att behöva avlägsnas. Därefter kommer naturfåran att återställas genom bottenuppbyggnad med naturgrus, sten och block så att naturliga strukturer förstärks.

Området där åtgärdsarbetet kommer att utföras genom uppschaktning av sediment är ungefär 50–60 meter långt och beräknas beröra en bredd om cirka 3 meter. Sedimentet har en uppskattad mäktighet om cirka 0,5 meter. Grovt uppskattat kommer cirka 70–100 m³ sediment att schaktas upp genom schaktning med grävmaskin. Schaktningen i fåran uppskattas att pågå under en tidsperiod om några få dagar. Visst förarbete med markberedning kan komma att bli aktuellt inom begränsade områden, detta för att maskiner lättare ska kunna få åtkomst till berörda områden i restaureringsarbetet.

Det finns olika alternativ att hantera uppschaktade sediment på, vilket beror på sammansättning och vattenhalt med mera. Det är ofta lämpligt att avvattna massorna före transport, dels för att begränsa antalet transporter men även för att öka trafiksäkerheten. Sedimenten planeras att avvattnas innan transport, men det

kan sedan bli aktuellt att sedimentet transporteras i en sedimentcontainer eller i en slamsugbil.

Om avvattning av sedimenten blir aktuellt planeras det att göras på land vid sidan av schaktområdet. Utifrån föroreningar som påvisats i förhöjda halter och dess egenskaper bedöms det tillräckligt att som skyddsåtgärd placera sedimenten för avvattning på ett materialavskiljande skikt, t ex en geotextil. Sedimenten beräknas vara tillräckligt avvattnade inom några dagar och kan då transporteras bort till en godkänd mottagningsanläggning.

För att minimera grumling och spridning av förorenade sediment planeras schaktning att utföras vid en tidpunkt då det naturligt är låg vattenföring i ån. Vanligtvis är det lägst vattenföring i ån under juli-september. Vid lågvatten är större delen av det aktuella området torrlagt, förutom den delen som utgör huvudfåran. Inga ytterligare skyddsåtgärder bedöms nödvändiga.

Översiktlig riskbedömning vid utrivning av dammen

Riskbedömningen tar sin utgångspunkt från generella riktvärden för förorenad jord. En risk uppstår när det finns en föroreningskälla som kan spridas till ett skyddsobjekt, som i sin tur kan påverkas negativt av denna spridning. Om någon av dessa delar saknas uppstår ingen risk. (Naturvårdsverket, 2009) Nedan görs en översiktlig bedömning av riskerna med schaktning av sediment.

Inga generella riktvärden liknande de för jord finns att tillgå för metaller i sediment i Sverige. När det gäller sediment innebär grovt sett förhöjda föroreningshalter en ökad risk för skadliga effekter. Det är dock svårt att sätta generella gränser för vilka halter som inte är skadliga utan att samtidigt vara väldigt konservativ. Som strategi i föreliggande undersökning har i ett första steg valts att jämföra med jämförelsevärden som stämmer mest överens med förhållandena i aktuellt område. Således har föroreningshalter i undersökningen jämförts med i första hand svenska och i andra hand med internationella jämförelsevärden som är framtagna eller tillämpningsbara på limniska sediment.

För metaller finns ännu inga nyare värden i Sverige för klassificering av tillstånd och avvikelser från jämförvärde än de som publicerats i Naturvårdsverkets rapporter ”Bedömningsgrunder för miljö kvalitet – Kust och hav” och ”Bedömningsgrunder för miljö kvalitet – Sjöar och vattendrag”. Tabellen som redovisar tillståndet för metaller i limniska sediment finns i dagsläget tillgänglig via Naturvårdsverkets webbplats. Övriga tabeller har bedömts föråldrade eller i behov av uppdatering. (SGU, 2018). Naturvårdsverkets bedömningsgrunder är visserligen föråldrade men vid avsaknaden av andra mer relevanta jämförelsevärden bedöms dessa som de mest tillämpbara i föreliggande undersökning.

Då halterna för metaller vid jämförelse med dessa jämförelsevärden visade sig vara låga bedömdes det inte nödvändigt att gå vidare och jämföra med internationella jämförvärden.

För att utvärdera om PAH medför negativa biologiska effekter har kanadensiska riktvärden använts. PAH är det ämne som påvisats i halter som bedöms medföra en risk. Summa PAH förekommer i hög halt och de enskilda PAH:erna Naftalen, Fenantren och Flouranten har påvisats i mycket hög halt. (För oljefraktioner och metaller påvisades generellt låga halter.)

Mottagare för PAH i sediment och uppgrumlat sediment är främst bottenlevande djur och fisk. Detta beror dock på grumlingseffekter och vilken typ av sediment. Den kritiska mottagaren bedöms i detta fall vara bottenlevande djur.

Vid utrivning av dammen kommer sediment att virvlas upp vilket medför en tillfällig ökad förekomst av partiklar i vattnet. Detta kan leda till att föroreningar från sedimenten sprids. Spridningen av sediment vid föreliggande åtgärder bedöms som mycket begränsad. Bedömningen görs utifrån att schaktning kommer att ske under lågvattenföring och delvis i torrhet. Den eventuella uppgrumling som uppkommer bedöms återsedimentera inom en kort tid och kommer med stor sannolikhet inte transporteras längre än till nästa uppdämda område vid

Valsverksdammen. Eftersom PAH och framförallt tyngre PAH:er har en låg löslighet i vatten och oftast sprids med de partiklar de är bundna bedöms även spridningen av PAH som mycket begränsad. Åtgärden bedöms inte innebära en betydande påverkan på omgivningen, organismer och Laxån nedströms.

Förorenade ämnen har påvisats i förhöjda halter vilket innebär att det inte är lämpligt att återanvända uppgrävda sediment på platsen. Inga halter över farligt avfall (Avfall Sverige, 2007) har påvisats i sedimenten. Sedimenten klassas som icke farligt avfall. T ex övriga PAH har påvisats i halten 1,2 mg/kg TS och haltgränsen för FA är 1 000 mg/kg TS.

Förorenade sediment ska transporteras av transportör med erforderliga tillstånd och transportdokument till godkända mottagningsanläggningar. Transportör och mottagare är inte utsedd men kompletteras till tillsynsmyndigheten när det är aktuellt. Transportören ska se till att nedsmutsning, damning och störning vid transporter sker i minsta möjliga utsträckning. Beroende på storlek på lastbilar kommer uppskattningsvis maximalt fem lass med sediment att transporteras bort.

Egenkontroll planeras ske i enlighet med egenkontrollförordningen. Denna egenkontroll omfattar till exempel dokumentation av transporter, dokumentation av borttransporterat material samt kontroll och dokumentation av mottagning på godkänd mottagningsplats.

En enklare slutrapport kommer upprättas efter att aktuellt arbete utförts. I slutrapporten redovisas bland annat masshantering, mängd och/eller volym massor som transporterats och omhändertagits samt eventuella avvikelser från vad som angivits i MKB och ovan.

Avbördning och vattenstånd efter utrivningen

Avbördningskapaciteten kan förväntas att öka då dammens dämmande delar avlägsnas. Genom återställningen kommer vattennivån i dämningområdet att sänkas och den nuvarande vattenmiljön ersättas av en strömsträcka.

Mark och tillfart för anläggningen

Fastigheten som anläggningen är belägen på ägs av sökande. Tillfartsvägar ligger på mark som ägs av sökande.

Utöver Laxå kommun utgörs övriga fastighetsägare i det direkta närområdet av Tiveds Energi AB, Laxå Värme AB, Ramundeboda Fastigheter AB samt Bussdepåer i Örebro län. Ovan nämnda verksamheter bedöms ej påverkas av planerade åtgärder.

Miljöpåverkan m.m.

Miljöpåverkan

Även om åtgärderna återställer de fysiska förutsättningarna är förutsättningarna för fiskvandring och den återställda miljön beroende av en tillräcklig tappning vid de uppströms liggande dammarna. Efter planerade åtgärder bedöms det finnas goda förutsättningar för återetablering av strömlevande arter i det återställda området. För att en god ekologisk status kontinuerligt ska erhållas för den återställda strömsträckan krävs att tillräckligt med vatten spills till fåran vid dammen för inloppet av Bergskanalen, således bör driften av Sulfitenkraftverket miljöanpassas.

Miljökvalitetsnormer

För vattenförekomsten "Laxån från V Laxsjön med utlopp i Svartån vid Ågreña" (SE654042-143264) gäller Miljökvalitetsnormen God ekologisk status till 2027. Vattenförekomsten har i dagsläget klassningen otillfredsställande status. Den biologiska kvalitetsfaktorn Fisk bedöms som otillfredsställande, vilket enligt bedömningen skulle kunna förklaras med att vattendraget är regleringspåverkat.

Den Hydromorfologiska kvalitetsfaktorn Konnektivitet i vattendrag bedöms som dålig status, eftersom definitiva vandringshinder hindrar mer än 95 % av de vandringsbenägna fiskarterna att vandra genom vattenförekomsten.

Den Hydromorfologiska kvalitetsfaktorn Morfologiskt tillstånd i vattendrag, bedöms som måttlig ekologisk status. Vattendragsfårans form gällande djup och bredd, bedöms avvika från referensförhållanden i 15 - 35 % av vattenförekomstens längd. Bedömningen grundas på avsaknaden av naturligt förekommande strukturer till följd av rensning.

Planerade åtgärder har en positiv påverkan på ovan nämnda kvalitetsfaktorer och påverkar positivt på arbetet med målet att nå Miljökvalitetsnormen God ekologisk status till år 2027.

Allmänna hänsynsregler

Iakttagande av de allmänna hänsynsreglerna enligt 2 kap. miljöbalken behandlas närmare under avsnitt 15 i till ansökan hörande MKB (återfinns i domstolens aktbilaga 2; domstolens anmärkning).

Liten miljökonsekvensbeskrivning m.m.

Länsstyrelsen beslutade 2018-02-19 att projektet inte innebär betydande miljöpåverkan.

En liten miljökonsekvensbeskrivning, MKB, har upprättats och bifogats ansökan (MKB:n återfinns i domstolens aktbilaga 2; domstolens anmärkning). I denna anges sammanfattningsvis följande.

”Projektet bedöms medföra små negativa konsekvenser för friluftslivet, främst pga. påverkan på lokalmiljö genom att befintlig gångbro avlägsnas. Konsekvenserna för kulturmiljön bedöms som måttlig då åtgärden innebär ingrepp på kulturmiljön. Konsekvenserna för planförhållanden, samt risk och sårbarhet, har bedömts vara endast positiva.

Det finns ett antal potentiellt förorenade markområden som har identifierats i dammens närhet. I avrinningsområdet finns dessutom flera förorenade områden med hög påverkansrisk. Sedimentprovtagning i dammen närområde visar på relativt höga till mycket höga koncentrationer av PAH:er (Polycykliska aromatiska kolväten) vilket är vanligt förekommande i stadsnära miljöer då de finns i bland annat petroleum och kol. De uppmätta koncentrationerna är under gränsen för klassning av deponimassor som miljöfarligt avfall.

Sammantaget bedöms projektet medföra långsiktigt positiva konsekvenser för naturmiljön (t.ex. fisk, bottenfauna och vegetation), genom att vandringshinder elimineras och strömvattenbiotopen återställs. De planerade åtgärderna innebär endast kortsiktiga negativa konsekvenser för naturmiljön genom t.ex. grumling. Åtgärden genererar långsiktigt positiva konsekvenser i arbetet med att nå miljömålen Levande sjöar och vattendrag samt Ett rikt växt- och djurliv. De planerade åtgärderna genererar positiva konsekvenser för arbetet med miljö kvalitetsnormen som är satt av vattenmyndigheten för den berörda vattenförekomsten.”

Samråd, skador, ersättningar

Samråd och sakägare

Myndighetssamråd har hållits och de sakägare som har identifierats i ärendet har erbjudits möjlighet att lämna synpunkter på projektet:

Åtgärderna bedöms inte påverka andra sakägare negativt. De åtgärder som genomförs innebär en återställning till naturliga och mer stabila vattenstånd. Det område där anläggningsarbeten ska vidtas tillhör sökanden, tillfartsvägar sker på sökandes fastighet.

Någon ersättningsgill skada på grund av vattenverksamheten bedöms inte uppkomma. Om skador likväl skulle uppkomma, kan anspråk på ersättning prövas enligt reglerna för oförutsedd skada.

Uppströms liggande vattenanläggning är Hemgårdsdammen som reglerar vattnet in till Bergskanalen. Inga tillhörande kraftverk finns vid denna anläggning. Anläggningen bedöms inte påverkas av planerade åtgärder.

Nedströms liggande anläggning är Valsverksdammen. Inget tillhörande kraftverk finns vid anläggningen. Valsverksdammen bedöms inte påverkas av planerade åtgärder då ingen aktiv reglering förekommer vid uppströms liggande Sulfitendammen. Således bör inga stora förändringar i flödesregimen som föreligger Valsverksdammen ske.

Företaget utgör en fiskefrämjande åtgärd. Allmän fiskeavgift ska inte utbetalas.

Bron som går över Laxån vid dammen kommer att försvinna. Enligt uppgifter används den befintliga bron nästintill aldrig och det rörliga friluftslivet kommer således inte att påverkas.

Tillåtlighet, planbestämmelser

De planerade åtgärderna har beräknats kosta cirka 225 000 kr.

Företaget innebär en återställning av en naturlig åfåra och bedöms medföra stor naturvårdsnytta. En återställning kommer minska risker för igensättning och därmed överdämning. De skador som företaget kan anses förorsaka är i sammanhanget försumbara. Företaget är således samhällsekonomiskt tillåtligt enligt 11 kap 6 § miljöbalken.

För Laxån gäller Översiktsplan för Laxå kommun, antagen 2015-02-11. Planen vann laga kraft 2017-03-10. Av betydelse för projektet anges i planen att kommunen ska bevara god tillgång till närliggande natur, rika naturupplevelser och säkerställa att den biologiska mångfalden bevaras. Laxån ska bevaras och vid behov restaureras. Enligt planen ska kommunen verka för att vattendrag med höga naturvärden och kulturvärden får ett långsiktigt skydd.

Området där projektet planeras ligger inom detaljplanelagt område, Stadsplanen 18-LAX-204. Stadsplanen berör en mindre del av dammbyggnaden, dämningssområdet samt en längre del av åfåran uppströms Sulfitendammen. Planen omfattar tätbebyggt område intill Laxå station och behandlar bland annat nyetablering av bostadsbebyggelse. Laxån är utpekad som vattenområde som inte får utfyllas eller överbryggas i annan mån än som erfordras för broar. Närområdet är utpekad som endast industri och små industri samt område som endast får användas för idrottsändamål.

I tillägg ingår större delen av Sulfitendammen samt åfåran nedströms dammen och en liten del av åfåran uppströms i stadsplan 18-LAX-324. I planen utpekas området närmast åfåran som park eller gatuparkering samt område för industriändamål.

Sammantaget bedöms åtgärden inte utgöra något hinder för ett uppnående av planbestämmelser, utan endast medverka positivt till uppnåendet av Översiktsplan för Laxå kommun, antagen 2015-02-11.

Arbetstid mm

Arbetstiden beräknas till mindre än ett år, men med hänsyn till variationer mellan budgetår, hemställs om en arbetstid på tre år.

Med hänsyn till företagets ringa komplexitet föreslår sökande att tid för oförutsedd skada sätts till fem år.

TIVEDS ENERGI AB:S YRKANDEN

Tiveds Energi AB (Tiveds Energi eller bolaget) har, som dess slutligen framställda talan får förstås, yrkat

- att kommunens ansökan ska avslås och att mark- och miljödomstolen ska förordna att underhållsansvaret för Sulfitendammen enligt 11 kap. 20 § miljöbalken ska övergå på Tiveds Energi.

För det fall att kommunens ansökan om utrivning bifalles, har Tiveds Energi härvid som det får förstås, yrkat

- att bolaget ska tillerkännas ersättning för dels minskad kraftproduktion i bolagets kraftverk till följd av den indämning som kommer att ske genom bottenuppbyggnaden nedströms Sulfitendammen dels kostnader för isborttagning m.m.,
- att skadeförebyggande åtgärder ska vidtas så att skada inte uppkommer på nämnda kraftverk och dess drift,

- att villkor ska föreskrivas om sättningsmätningar på bolagets kraftverk på fastigheten FA2 och dess tilloppstub före och efter eventuella arbeten vid dammen,
- samt att tiden för att framställa anspråk i anledning av oförutsedd skada ska bestämmas till tio år.

Tiveds Energi har slutligen yrkat ersättning för rättegångskostnader med 242 914 kr, exklusive mervärdesskatt.

INKOMNA YTTRANDE OCH SYNPUNKTER

Länsstyrelsen i Örebro län (länsstyrelsen) har, som den slutligen bestämt sin talan, anfört i huvudsak följande.

Kommunens ansökan

Yrkanden

Länsstyrelsen tillstyrker lagligförklaringen av Sulfitendammen under förutsättning att ansökta åtgärder vidtas.

Länsstyrelsen tillstyrker att miljökonsekvensbeskrivningen godkänns.

Länsstyrelsen tillstyrker att tillstånd meddelas för de ansökta åtgärderna under förutsättning att följande villkor fastställs:

1. Åtgärderna vid dammen ska resultera i fri passage för fisk, både för upp- och nerströmsvandring.
2. Innan arbetena påbörjas ska sökanden anmäla detta till länsstyrelsen. Även arbetenas avslutande ska anmälas till länsstyrelsen.
3. Länsstyrelsen ska ges möjlighet att delta på slutbesiktning innan maskinerna transporteras bort.
4. Kontrollprogram för åtgärdernas genomförande ska upprättas och skickas till tillsynsmyndigheten senast tre månader efter att domen vunnit laga kraft. Kontrollprogrammet ska godkännas av tillsynsmyndigheten innan arbetena får påbörjas.

Utveckling av Länsstyrelsens ställningstagande

Förorenade sediment

Under samrådet framförde Länsstyrelsen att det kan finnas risk för föroreningar i området som följd av tidigare verksamhet. Det fanns därför behov av undersökningar, vilket nu har skett i form av sedimentprovtagning i det uppdämda området (2018-06-01). Enligt MKB:n påvisar provtagningarna vissa föroreningar av bland annat PAH och metaller. Som konsekvenser av den konstaterade förorenings-situationen anges i MKB:n att man inte ska återanvända eventuella massor i anläggningsarbetet på platsen, utan att de ska skickas iväg till godkänd mottagare.

Länsstyrelsen bedömer att frågan om förorenade massor inklusive rapportering av utförda åtgärder kan hanteras inom ramen för ett kontrollprogram så som kommunen föreslår. På så sätt kommer kraven kring anmälan enligt 28 § förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd kunna uppfyllas. Eftersom åtgärderna kommer att medföra att kvarvarande sediment i det tidigare dämningsområdet blottläggs när vattennivån sänks av permanent, är det en förutsättning att provtagning av dessa ingår som en del av kontrollprogrammet. Detta för att kunna bedöma föroreningsgraden i de blottlagda sedimenten samt eventuella risker för människors hälsa och miljö. Resultaten från provtagningarna ska sedan användas för att avgöra om och i så fall vilka sediment som kan ligga kvar och vilka sediment som eventuellt behöver åtgärdas samt på vilket sätt dessa sediment ska åtgärdas.

Länsstyrelsen anser med anledning av ovanstående att miljökonsekvensbeskrivningen kan godkännas och att tillstånd kan beviljas för den ansökta verksamheten. Detta under förutsättning att domstolen fastställer ett villkor gällande att ett kontrollprogram ska tas fram av sökanden och godkännas av länsstyrelsen.

Miljökvalitetsnormer, översvämningar m.m.

Vattenförekomsten Laxån från V Laxsjön med utlopp i Svartån vid Ågreña (EU_ID: SE654042-143264) är den 11 maj 2017 klassad i VISS som

otillfredställande ekologisk status. Det är en sammanvägning av fisk, bottenfauna, kiselalger, vattenkemi och att det förekommer reglering i anslutning till vattenförekomsten som varit avgörande för bedömningen. Fisk är negativt påverkad av reglering och vandringshinder. Miljö kvalitetsnormen för vattenförekomsten är god ekologisk status 2027.

Sökanden skriver i ansökan att planerade åtgärder har en positiv påverkan på uppnåendet av miljö kvalitetsnormen. Det framgår även att borttagandet av vandringshindret har en positiv påverkan på kvalitetsfaktorn konnektivitet i vattendrag vilket i sin tur kan generera positiva konsekvenser på kvalitetsfaktorn fisk. Länsstyrelsen instämmer i detta. Länsstyrelsens bedömning är att åtgärderna bidrar till att återskapa en levande vattenmiljö i Laxån och därmed behövs för att god ekologisk status ska uppnås. Projektet har också beviljats statsbidrag eftersom det främjar vattenmiljön och bidrar till riksdagens miljömål om levande sjöar och vattendrag. Åtgärderna berör dock endast en mindre del av vattenförekomsten och ytterligare åtgärder behövs i övriga delar av Laxån för att god ekologisk status ska uppnås.

Anledningen till att Laxån prioriteras i länsstyrelsens åtgärdsarbete är dock främst översvämnings- och torrlägningsproblem. Länsstyrelsens arbetar aktivt för att kartlägga och motverka större översvämningsriskerna i Laxån minskar med ansökta åtgärder. SWECO:s översvämningskartering har tagits fram i samråd med länsstyrelsen och visar att översvämningsrisker vid flöden motsvarande 100- eller 200-årsflödet endast kan uppstå vid bristande reglering. Isbildning förekommer normalt i sjöar och vattendrag under vintertid. Några extraordinära förhållanden finns inte i Laxån gällande detta. De översvämningsrisker som inträffat har orsakats av bristande reglering då luckor varit stängda i samband med att mycket vatten släppts på från uppströmsliggande sjöar. Enligt länsstyrelsens erfarenhet behöver dock alltid en beredskap för hantering av isbildning finnas för att luckor ska kunna öppnas även vid minusgrader. Länsstyrelsen delar kommunens resonemang kring översvämningsrisker och isbildning.

Detta är också kommunen som till stor del hanterat och löst situationen vid de återkommande översvämningarna som inträffat i centrala Laxå.

Kulturmiljö

Dammen har ett kulturhistoriskt värde som utgörs av dammens funktion i det tidigindustriella Laxå. Dammen har använts av flera verksamheter sedan åtminstone senare delen av 1800-talet då en spikfabrik låg på platsen. Vilka övriga verksamheter som har använt denna damm är inte utrett. Det har funnits tidigare verksamheter längs med Laxån vid detta parti och under mark kan eventuellt spår av dessa finnas kvar. Länsstyrelsen gör dock bedömningen att det inte med säkerhet går att säga att dammen funnits före år 1850. Det innebär att dammen inte utgör fornlämning och någon prövning behöver därför inte göras enligt Kulturmiljölagen.

Åtgärder vid dammen ska göras med hänsyn till kulturmiljö och de äldre delarna av dammen. Även om det inte är helt klarlagt vilka verksamheter som har funnits på platsen, är dammen i princip det enda återstående spåret av vattenutnyttjandet längs med Laxån vid detta parti. Det är därför av stor vikt att utrivningen görs på så sätt att dammen fortfarande kan förstås. Det stenmurverk som finns vid sidorna ska behållas i den mån det går och eventuella förstärkningar ska göras med hänsyn till stenmurverket. Det förslag som lämnas i kulturmiljöanalysen är ett bra utgångsläge. Arkitektur och Byggnadsvård AB är lämpliga att använda som antikvarisk medverkande när det gäller utformningen.

Tiveds Energi:s yrkande om övertagande av ansvaret för dammen

Sulfitendammen ligger i Laxåns naturliga åfåra. Dammen ligger nerströms intaget till Bergskanalen och uppströms utloppet från Sulfitens kraftverk. Sulfitendammen har därmed inte någon påverkan på eller betydelse för Sulfitens kraftverk. Bolagets beskrivning om att kraftverksdriften är ”helt beroende” av dammen stämmer därför inte. Inte heller nerströmsliggande kraftverk påverkas. Länsstyrelsen konstaterar att varken Sulfitens kraftverk eller nerströmsliggande kraftverk ännu har anmälts till den nationella prövningsplanen (NAP) så som bolaget skriver. Inte heller har Sulfitendammen anmälts. Även om verksamheterna kommer att anmälas är

länsstyrelsens bedömning att Sulfitendammen inte uppfyller kraven i 11 kap 6 § miljöbalken och därmed inte kan ingå i NAP.

De åtgärder som kommunen ansöker om tillstånd för är en förutsättning för att miljökvalitetsnormen god ekologisk status ska kunna uppnås för berörd vattenförekomst.

Länsstyrelsen känner till de resonemang som bolaget framför och som beskrivs i till Tiveds Energis yttranden bifogade examensarbeten. Examensarbetarna föreslår att tappningar ska minska vid låga temperaturer i samband med minusgrader. I motsats till detta öppnade bolaget luckorna fullt ut vid uppströmsliggande sjöar i samband med temperaturer under 10 minusgrader i januari förra året. Enligt bolagets resonemang torde detta vara mycket dåligt med avseende på bildning av iskravning. Tappningarna orsakade också översvämningar. Examensarbetarna skriver också att vattenhastigheterna behöver överstiga 3 m/s för att ett islock inte ska lägga sig. När en vattendragssträcka restaureras läggs sten ut i sådan omfattning att vattenhastigheterna bromsas och målet är att nå vattenhastigheter som är lämpliga för öringungar och annan strömvattenanknuten fisk i Laxån, dvs. ca 0,2-0,7 m/s (högre vattenhastigheter torde sällan förekomma under flöden vid minusgrader på aktuell sträcka med relativt låg lutning). Högre vattenhastigheter vintertid på planerad vattendragssträcka nås framförallt vid plusgrader t.ex. vid snösmältning eller vid olämpliga tappningar från uppströmsliggande sjöar. Det är anmärkningsvärt att iskravning förs fram som ett problem i Laxån eftersom det finns många vattendrag i Örebro län med kilometerlånga forsar med direkt anslutande vattenkraftverk som inte upplever samma problem och som inte orsakar översvämningar av samhällen. Länsstyrelsen anser att bolagets resonemang och handlingar inte hänger samman och medför ingen annan bedömning än den länsstyrelsen framfört tidigare. Det är snarare sökande, Laxå kommun, som har kännedom om hur översvämningsproblem ska lösas eftersom kommunen återkommande har fått rycka ut och lösa de problem som bolaget förorsakat.

Länsstyrelsen har bedrivit kontinuerlig tillsyn på de vattenkraftverk och dammar som finns i Laxån under i vart fall de senaste 15 åren, vilket har medfört ett 60-tal tillsynsärenden. Anledning till detta är de problem som bolagets reglering orsakat. Länsstyrelsen får kontinuerligt klagomål från Laxå kommun, fastighetsägare längs Laxån och runt Laxsjöarna samt övriga medborgare på hur bolaget missköter regleringen. Misskötseln har vid flera tillfällen lett till extremt låga vattennivåer eller översvämningar i centrala Laxå med omnejd. De översvämningar som inträffat har orsakats av bristande reglering då luckor varit stängda i samband med att mycket vatten tappats från uppströmsliggande sjöar. Med anledning av alla problem har länsstyrelsen förelagt bolaget att söka tillstånd eftersom bolaget inte kunnat visa att det finns tillstånd för den verksamhet som bedrivs. Bolaget har motsatt sig att söka tillstånd eftersom de inte ansett sig ha rådighet att söka tillstånd, varför länsstyrelsen gått vidare och förbjudit bolaget att bedriva vattenverksamheten. Två av förbuden är överklagade till Mark- och miljööverdomstolen (Sulfiten och Valsverkets kraftverk). I övrigt råder nu förbud att avleda vatten till resterande fyra kraftverk i Laxån.

Med anledning av ovanstående anser länsstyrelsen att det är direkt olämpligt att Tiveds Energi tar över dammansvaret för Sulfitendammen. Länsstyrelsen kan inte se att bolaget kan antas vara i stånd att fullgöra de skyldigheter som följer med övertagandet av dammansvaret. Länsstyrelsens bedömning är även att det får anses mer angeläget att anläggningen rivs ut, både med avseende på Laxå kommuns intressen och de allmänna intressena. Länsstyrelsen yrkar därför att domstolen avslår bolagets begäran om att ta över dammansvaret enligt 11 kap. 20 § miljöbalken.

Sydnärkes miljönämnd (miljönämnden) har i huvudsak anfört följande.

Kommunens ansökan

Miljönämnden tillstyrker ansökan så som den utformats.

Miljönämnden bedömer att risken för kravis inte påverkas betydande genom åtgärden. Snarast kan risken komma att minska i och med det jämnare flöde som åstadkoms vid åtgärden. Mycket speciella förhållanden måste råda för att kravis ska bildas, och fenomenet lyfts som ett problem främst i större, reglerade vattendrag nedströms dämmen/kraftstationer. Avsaknad av ytstrukturer kan dessutom öka risken. Ett jämnt flöde minskar risken för stora temperaturskillnader i vattendraget, vilket motverkar risk för kravis. En lugnare fors över en längre sträcka tillsammans med biotopvårdande åtgärder som ger ytstruktur torde minska risken, i den mån risk över huvud taget finns, för kravis jämfört med nuvarande förhållanden på platsen med koncentrerat flöde och hög turbulens nedströms dammen.

Underlag för bedömningen har bl.a. hämtats från följande rapporter:

- Miljöåtgärder i vattenkraftverk — Sammanställning av åtgärder för att nå god ekologisk status och god ekologisk potential. Havs- och vattenmyndighetens rapport 2015:26
- Evidensbaserade åtgärder för att restaurera ekologiska funktioner i reglerade vattendrag. Rapport 2017:430, Energiforsk
- Vattenkraftens påverkan på akvatiska ekosystem — en litteratur-sammanställning. Havs- och vattenmyndighetens rapport 2013:10

Miljönämnden antar ett neutralt förhållningssätt kring resonemang om kulturhistoriska värden. Det går ofta att behålla lämningar och spår av historiska verksamheter och byggnationer samtidigt som vattendrag återställs.

Miljönämnden bedömer att naturen i området har goda möjligheter att anpassa sig efter åtgärden, med den strandskog som redan omger vattendraget. Själva vattendraget får möjlighet att återgå till en naturstruktur, snarare än en industriell utformning. Sammantaget förbättras förutsättningarna för värdefull natur och biologisk mångfald av åtgärden.

Tiveds Energi:s yrkande om övertagande av ansvaret för dammen

Miljönämnden bedömer att 11 kap 20 § miljöbalken om överlämnade av förordnade inte ska tillämpas eftersom allmänna intressen bäst tas tillvara om anläggningen rivs ut. Vattendraget ska enligt MKN uppnå god ekologisk status senast 2027, detta är

tredje vandringshindret uppströms från sjön Toften. Utrivningen är ett viktigt led i arbetet för att få konnektivitet i vattendraget, med fria fiskvägar på sikt. Det är ett angeläget allmänintresse som väger över intresset att bedriva kraftproduktion.

Älvräddarnas Samorganisation och Älvräddarna i Laxå kommun/SFK

Vattnan (ÄlvS) har i huvudsak anfört följande.

Kommunens ansökan

Lagligförklaring behövs, enligt ÄlvS, inte för att söka tillstånd för utrivning av anläggningen. ÄlvS menar att ansökan inte är att betrakta som en ändring av vattenanläggningen så länge inga dämmande delar av anläggningen kvarstår.

Sökande bestämmer prövningens omfattning, men ÄlvS anser att anläggningen inte måste lagligförklaras före utrivning.

ÄlvS yrkar att inga delar av dammen ska vara kvar som har dämmande effekt, eller som på annat sätt ändrar vattnets djup och läge, Om sådana delar är kvar måste tillstånd för den verksamheten sökas.

Enligt ÄlvS kännedom finns det lokala stammar av öring såväl uppströms som nedströms dammen.

Tiveds Energi:s yrkande om övertagande av ansvaret för dammen

ÄlvS yrkar att Tiveds Energis yrkanden om övertagande lämnas utan bifall. Det är inte rimligt att ett återställande till så nära naturliga förhållanden som möjligt, dvs, att en tidigare verksamhet upphör, kan innebära skada på annan verksamhet i sådan utsträckning att det kan ligga till grund för att inte ge tillstånd till ansökt verksamhet, i detta fall utrivning. Detta är inte heller möjligt enligt reglerna i 11 kap. miljöbalken.

ÄlvS vill betona att det av 11 kap. 20 § tredje stycket miljöbalken framgår att förordnande om övertagande inte får meddelas, om det kan antas att fastighetsägaren inte kan fullgöra skyldigheterna eller om det med hänsyn till den sökande eller till allmänna intressen anses mera angeläget att anläggningen rivs ut.

Tiveds Energi har varit föremål för upprepade tillsynsanmälningar under de senaste decennierna och ÄlvS anser inte att företaget har den kunskap som behövs för att kunna ta över ansvaret för dammanläggningen. Dessutom är det allmänna intresset av att restaurera Laxån betydligt större än den mycket lilla elproduktionen från Tiveds Energis anläggningar, som dessutom inte på något sätt har betydelse för elnätsregleringen, en faktor som är av mycket större vikt än produktionen i sig.

ÄlvS ansluter sig också till övriga inkomna yttranden över Tiveds Energis yrkande om övertagande.

Till stöd för att Tiveds Energi är direkt olämpligt att ta över underhållsansvar hänvisar ÄlvS till ingivet utdrag från Ratsit med bolagets resultat från 2014 till 2018. Bolaget har gått med förlust varje år. Därmed måste det anses som uteslutet att företaget kan ta över underhållsansvaret för Sulfitdammen.

Tiveds Energi har till stöd för sin slutligen bestämda talan och inställning anfört i huvudsak följande.

Tiveds Energi motsätter sig att sökt vattenverksamhet meddelas tillstånd. Grunden för detta är att en utrivning på det sätt som kommunen angivit kommer att medföra omfattande skada på Tiveds Energis egendom och intressen samt andras egendom och intressen.

Sakomständigheter

Om åfåran ändras från att ha djupa partier som under vintertid isläggs, varigenom underliggande vatten isoleras från vidare nedkylning, till grunda forsande partier kommer det regelbundet att uppstå s.k. kravis och svallis, något som skedde under vintern 2017. Det är även sedan tidigare känt att Laxån är utsatt för kravisbildning, se till domstolen ingivet sammanträdesprotokoll, kommunstyrelsens AU av den 1977-10-31, 1977-04-051. Av sammanträdesprotokollet framgår även att kraftkanalen måste nyttjas vid höga flöden samt att nivån vid Hemgårdsdammen

måste höjas. Då kravisproblematiken behandlats av kommunstyrelsens arbetsutskott måste problemet med kravis anses vara känt av kommunen

Risken för isbildning ökar dramatiskt då åfåran blir grund med hög turbulens, varigenom kall luft dels effektivt blandas i vattnet med nedkylning och isbildning i vattenvolymen dels nedkylning av stenar och botten av grunda fors och stråkande partier av ån. Fenomenet är välkänt i forsande vatten. Som framgår av till domstolen ingivet examensarbete (CFD-beräkning av inströmning till ett vattenkraftverket fallstudie av Finnforsens kraftverk, KTH juni 2013, KTH 2013), ökar risken för kravisbildning påtagligt om en åsträcka med snabbt rinnande vatten och därigenom kraftig turbulens tillskapas. Se även till domstolen ingivet examensarbetet: "Isdetektion med bildanalys, Johan Casselgren, Luleås tekniska högskola, 2005:108.

Som framgår av KTH 2013 innebär kravisbildning att is bildas i hela vattenvolymen och att "kravispartiklarna" har mycket stor förmåga att fastna på olika strukturer och snabbt bygga upp tjocka isstrukturer. Isläggning kan även ske från botten vilket medför att vattenståndet stiger då ån blir bottenfrusen.

När is bildas uppkommer dämmen varigenom Sulfitens kraftverk och nedan-förliggande Valsverket kraftverk hindras i sin kraftproduktion, dels kan översvämning ske av lågt liggande partier i omgivningen samt att isbildning ökar i omfattning på intagsgaller, luckor och i kraftverkens vattenvägar, vilket hindrar eller stoppar elproduktionen. Fryser luckor fast på grund av kravis kan kraftverket översvämmas och dammsäkerheten påverkas. Det innebär även påtagligt förhöjd risk för översvämning nedströms Sulfitendammen. Detta kommer att medföra stora kostnader för Tiveds Energi dels i förlorad elproduktion, dels i form av arbete för att ta bort is från kraftverkets olika vattenvägar. Vidare innebär det risk för fysisk skada på Tiveds Energi:s kraftstation samt kostnader för översvämningsförhindrande åtgärder. Kostnaderna för det angivna kan för dagen inte anges. Tiveds Energi kan således inte precisera något belopp vad gäller dess yrkande om ersättning p g a bristande redovisning från sökandens sida. Det går inte att veta om det är ökad risk

för kravis då måttuppgifter på blivande åsektion saknas samt att utredning om blivande vattenhastighet saknas. Det är sökanden som ska erbjuda ersättning för de skador som uppstår.

Till det anförda kommer de allvarliga konsekvenserna för tredje man vid översvämningar mitt i Laxå under vintertid. Det finns också misstanke om att aktuellt avsnitt av ån kan var förorenat. Om grävningar i ån sker kan dessa föroreningar lösas.

Tiveds yrkar att sättningsmätningar sker av Sulfitens kraftverk och dess tilloppstub före och efter eventuella arbeten vid dammen.

Om området som ska biotopvårdas inte sträcker sig nedanför utloppet från kraftverket minskar risken för dämning till följd av de biotopvårdande åtgärderna. I sådant fall kvarstår dock risken för dämning till följd av materialtransport och sedimentation i ån. Sistnämnda risk är svår att uppskatta i nuläget. Bolaget yrkar därför att tiden för anspråk i anledning av oförutsedd skada i förekommande fall bestäms till 10 år. Om inte ersättningsfrågan kan hanteras i målet får den behandlas inom ramen för oförutsedd skada.

Särskilt om begäran om övertagande enligt 11 kap 20 § miljöbalken.

Tiveds Energi önskar överta driften av dammen, då kraftverksdriften är helt beroende av aktuell damm. Tiveds Energi har lång erfarenhet och betydande kunskaper rörande drift av dammar. Bolaget har även, genom egen och extern kompetens, betydande juridiskt kunskaper.

Här ska även beaktas att den omprövning som ska ske av vattenverksamheten för produktion av vattenkraftsel; kraftverket, innefattar en prövning av dammens inverkan på omgivningen, se 11 kap 6 § miljöbalken och prop. 2017/18 243, sidan 199. Kraftverket är anmält till den nationella planen för omprövning. Kraftverken har tillstånd genom privilegiebrev. Prövning har skett enligt andra lagar. Betydande skäl talar för att en ändamålsenlig prövning av vattenverksamheten i Laxån starkt

underlättas av om kraftverk och damm handhas av en verksamhetsutövare. Detta talar med betydande styrka för att Tiveds Energi ska överta aktuell damm.

Uppkommer kravis på aktuell stäcka som fastnar på botten och på de strukturer som finns i ån minskar vidare vattendragets tvärsnittsytta och vattenytan stiger. När kravisen kommer in mot Valsverkets kraftstation, vilken ägs av Tiveds Energi och är belägen nedströms Sulfitendammen, riskerar galler och luckor att fyllas med kravis och därigenom hindra eller helt förhindra kraftverksdriften. Detta problem uppstår inte med ytis, som endast ligger på ytan och där vattnet fritt kan flöda under isen.

Tiveds Energi har således ett starkt och juridiskt relevant intresse av att överta och vidmakthålla Sulfitendammen för att bl.a. minska riskerna för kravisbildning och ökad sedimenttransport. Det är mycket lämpligt att Tiveds Energi övertar underhållsansvaret enligt 11 kap 20 § miljöbalken och att Tiveds Energis anmälan om omprövning av vattenkraftverket även omfattar omprövning av aktuell damm, så att hela anläggningen får moderna miljövillkor.

Länsstyrelsen har påstått att det förekommit ett stort antal anmälningar rörande driften av Tiveds Energis anläggningar. För att detta ska ha någon relevans för prövningen av yrkandet om övertagande av underhållsansvaret för dammen, måste länsstyrelsen ange i vilket avseende Tiveds Energi brutit mot gällande rätt, t. ex, genom att ange hur bolaget har avvikit från gällande vattenhushållningsbestämmelser, när detta skedde och varför bolaget ansvarar för påstådd avvikelse. Inget av detta har länsstyrelsen förmått redovisa. De icke verifierade påståendena lägger länsstyrelsen till grund för ståndpunkten att Tiveds energi inte är lämplig att överta driften av aktuell damm.

Länsstyrelsen har vidare påstått att en i målet omnämnd översvämning förorsakats av att "luckor varit stängda" samtidigt som vatten släpps från ovanförliggande sjöar. Genom den icke tillståndsprövade utrivningen av ovanförliggande damm, bildades vid aktuell tid, då mycket kallt väder rådde, kravis. Denna orsakade isdämma och

även påfrysning på dammen där vattenintaget för kraftstationen finns. Det innebar att bl.a. utfallen blivit helt igenfrusna, inte av ytlig is utan djupt ner under luckan av kravis ned till botten av kanalen. Detta illustrerar tydligt risken med utrivning av damm vilket skapar forsande åsträcka med god turbulens i vattnet vilket medför att hela vattenvolymen kyls ner och förutsättningar för kravis uppkommer.

Tiveds Energi har mycket stor erfarenhet av drift av vattenkraftverk, då det sedan lång tid äger ett flertal kraftstationer i olika vattendrag. Bolaget har därigenom erfarenhet av reglering och drift utifrån vitt skilda förutsättningar och flöden, Något konkret, tydligt skäl för att Tiveds Energi inte skulle ha kunskap, erfarenhet och lämplighet för att överta driften av dammen har inte framförts. Domstolen bör därför bifalla Tiveds begäran om övertagande av Sulfitendammen,

Då länsstyrelsen inte synes tillvarata det komplexa allmänintresset i förevarande fråga, bör domstolen vidare upplysas om de mera centrala delarna i detta intresse.

Vattenanknuten verksamhet har funnits i Laxå, på aktuell plats, sedan början av 1600-talet. Samhället, dess kultur och näringslivsutveckling, har helt präglats av vattenverksamheten, dämning och vattenkraftutnyttjande under 400 år. Betydande kulturhistoriska värden är förknippade med i funktion varande dammar, vilka på ett tydligt och levande sätt förmedlar vattenkraftens roll för Laxå samhälle och dess industri.

Ett nytt naturtillstånd har, i vart fall sedan 300 år, inträtt. I detta sammanhang bör även noteras att aktuell vattenförekomst numera ska klassificeras som "kraftigt modifierat vatten", KMV, eftersom den på grund av månghundraårig mycket viktig vattenverksamhet har förändrats i betydande fysisk omfattning. Det bakomliggande skälet för kommunens ansökan, att uppfylla aktuell miljö kvalitetsnorm, har därigenom mist sin aktualitet. Det är således helt fel av kommunen att påstå att ansökt vattenverksamhet "återställer" ån till något naturtillstånd. Till det kommer det uppenbara att det inte går att återställa något till de förhållanden som rådde

under början av 1600-talet. Ansökt vattenverksamhet innebär att ett helt nytt naturtillstånd kommer att inträda.

Till detta kommer att fossilförbränningen måste minska, lokalt, regional, nationellt och globalt. Varje fossilfritt producerad kW-timme är då betydelsefull, eftersom efterfrågad elkraft annars ersätts av fossilkraft. Det finns många fördelar med en lokal kraftstation. Sulfits kraftverk producerar ca 1 000 mWh/år, vilket motsvarar uppvärmning av ca 70 villor. Kraftverket levererar 400 Volt direkt ut på nätet och därför uppkommer inga transformationsförluster. Kraftstationen är som gjord för snabbbladdningsstolpar. Vidare gäller att nämnda kraftverk kan träda in vid driftstörning i det allmänna nätet. Genom att driva kraftstationen kan t.ex. kolkraftverk ”tryckas undan” och 500-1 000 ton koldioxid/år ”sparas”. I ett klimatperspektiv är det därför helt oförsvarligt att minska vattenkraftproduktionen i ett sedan många hundra år nyttjat kraftstationsläge.

Rättegångskostnader

Vad gäller Tiveds Energis slutligen framställda yrkande om ersättning för rättegångskostnader baseras arvudet för ombudet på en timkostnad om 3 800 kr exklusive mervärdesskatt samt omfattade ombudsarvudet t o m huvudförhandlingen i målet knappt 63 timmars arbete. På grund av skriftväxling efter huvudförhandlingen har därefter tillkommit rättegångskostnader för bolaget om 3 000 kr exklusive mervärdesskatt avseende ombudsarvode. I den vid huvudförhandlingen ingivna kostnadsräkningen (domstolens aktbilaga 55; domstolens anmärkning) ska mervärdesskatt inte utgå.

Enligt 25 kap. 2 § miljöbalken ska sökanden utge ersättning för motparts-kostnader. Samrådet och den därefter upprättade MKB:n utgör en obligatorisk del av ansökningsmålet. Ett samråd kan inte ske separerat från ansökan eller MKB, jfr NJA 2009 s. 391. De materiella reglerna, dvs. de kostnader som är ersättningsgilla framgår av 18 kap. 8 § rättegångsbalken. Att granska samrådsunderlaget och ge råd inför samrådet har varit viktigt för att tillvarata Tiveds Energis rätt. Det har i allra högsta grad varit skäligen påkallat för att tillvarata bolagets rätt att kritiskt granska

samrådsunderlaget och ta reda på såväl de ”rättsliga” som de faktiska förhållandena i Laxån bl.a. avseende regleringsrätt, hydrologi, miljö kvalitetsnormer, risk för erosion och kravisbildning på de föreslagna arbeten. Laxåns vattensystem är relativt komplicerat med olika vattenvägar. Det finns ett stort antal av kommunen ägda dammar i ån och kommunen har regleringsrätten i ån. Betydande oklarheter har förelegat och föreligger alltjämt avseende utförandet av ansökt vattenverksamhet. Kommunens ansökan har varit ofullständig och Tiveds Energi har fått fylla ut denna i betydande omfattning och även fått fylla ut bakomliggande undersökningar, som inte finns redovisade i ansökan. Inverkan av ansökt vattenverksamhet är så dåligt beskriven i ansökan att det föranlett omfattande arbete för Tiveds Energi. Därtill kommer att Tiveds Energi även yrkar övertagande av dammen.

SÖKANDENS BEMÖTANDE

Kommunen har bemött inkomna yttranden och synpunkter samt däri framställda yrkanden i huvudsak enligt följande.

Länsstyrelsen

Vad gäller länsstyrelsens föreslagna villkor har kommunen numera föreslagit ett villkor om kontrollprogram i överensstämmelse med länsstyrelsens förslag. Övriga av länsstyrelsen föreslagna villkor framstår som onödiga. De kan vidare leda till tolkningsproblem. Om domstolen anser det befogat att sistnämnda villkor föreskrivs, har kommunen dock inget emot att de tas med som villkor för tillståndet.

Tiveds Energi

Nyttan med Tiveds Energis kraftverk kommer att bestå och påverkas inte av ansökta åtgärder. Tiveds Energi har inte visat att någon skada som avses i ifrågavarande sammanhang uppkommer till följd av ansökt vattenverksamhet. Kravis har uppstått tidigare. Alla kraftverksägare måste ha beredskap för hantering av kravis. Angående Tiveds Energis begäran att få överta dammen har bolaget inte redovisat någon fastighet som kan komma till skada. Bolaget har inte heller lämnat någon ekonomisk redovisning avseende påstådd skada. Det finns ingen tillståndsgiven produktion i kraftverken. Bolaget har inte visat att det finns ekonomiska

förutsättningar för det att ta ansvar för dammen. Ett antal klagomål har inkommit under de senast åren avseende bolagets drift av dess kraftverk. Sammantaget diskvalificerar det redovisade ett övertagande för Tiveds Energi enligt 11 kap. 20 § miljöbalken. Av det anförda följer vidare att det saknas grund för att nu tillerkänna Tiveds Energi någon ersättning för skada. Med hänsyn till att Tiveds Energi beloppsmässigt inte har preciserat sitt ersättningsyrkande och inte har angett någon tydlig grund för yrkandet kan det ifrågasättas om detta yrkande inte ska avvisas.

Vad gäller Sulfitens kraftverk kommer biotopvårdande åtgärder inte att utföras framför kraftverkets utlopp så att produktionen störs. De biotopvårdande åtgärderna nedströms kraftverket ska således genomföras från nordöstra hörnet på kraftverket och i nordostlig riktning, utmed den befintliga strukturen i vattendraget. Hur lång sträckan för biotopvårdande åtgärder blir uppströms kraftverket är mer oklart beroende på hur botten ser ut. Uppströms kommer åtgärderna att ske tills en tillfredsställande lutning uppnås.

Kommunen gör bedömningen att det tillstånd som har varit vid Sulfitendammen, med trasiga läckande luckor tidigare genererat en problematisk situation med en kontinuitet gällande issituationen uppströms anläggningen. Den fluktuation av vattenytan uppströms, som varit verkan av situationen med de trasiga luckorna, genererar en ostadig isbildning över tid, då den bryts loss och faller ihop med den fluktuerande vattenytan.

Bedömningen är att den lutning på cirka 1 %, som naturligt är i det berörda området, inte kommer generera några starkt försande partier. Den biotopvård som kommer att ske i samband med åtgärden kommer att öka möjligheten för en snabb, och över tid stabil, isbildning i det aktuella området. Detta då strukturer i vattnet i form av sten agerar som förankringspunkter för isbildning. Detta fenomen är en känd och åtråvärd effekt vid restaurering av vattendrag. Åtgärden bedöms stabilisera den nuvarande situationen med varierande nivåer och kommer därigenom hjälpa till att generera en stabilare och mer kontinuerlig issituation över tid i det berörda området.

Den nästa nedströms liggande anläggningen är Valsverkets kraftverk. Den är belägen cirka 800 meter nedströms Sulfitendammen. Isbildning i och omkring vattendrag är en process som styrs av samspelet av flertalet externa faktorer som exempelvis temperatur, rådande vattenhastigheter, rådande vattenföring samt morfologiska förhållanden i och omkring vattendraget. En naturligt förekommande isbildning vid låga temperaturer vintertid kan vara nog så kraftig att den orsakar stora problem för verksamhetsutövaren i form av att exempelvis luckor fryser fast, om man inte har en tillräcklig beredskap inför vintern och/eller om man blir överraskad av plötslig långvarig period med kyla. Detta bör inte sökanden kunna ställas till svars för, då sökanden varken kan påverka eller förutse samspelet mellan dessa yttre faktorer.

Vad gäller begäran om övertagande av dammen i enlighet med 11 kap. 20 § miljöbalken så bestrids denna. Det vore direkt olämpligt att låta Tiveds Energi överta den aktuella dammen. Till att börja med är Sulfitendammen sedan en tid tillbaka i så pass dåligt skick att den inte har kunnat regleras som den var menad att göra. Luckorna har varit trasiga och dammkroppen läcker vatten genom undersidan av skibordet, där stenar i konstruktionen även saknas. Dammen har historiskt således inte gått att reglera i enlighet med tilltänkt funktion och därav endast fungerat som en självreglerande damm, då den vid högre flöden dämt upp vatten och vid lägre flöden läckt ut vatten genom den trasiga konstruktionen. Mot bakgrund av att dammen är i obrukbart skick, samt att det inte finns några direkta förhållanden mellan dammen och någon verksamhet kopplat till kraftverksproduktion, är det svårt att förstå hur Tiveds Energi:s kraftproduktion skulle vara "helt beroende" av Sulfitendammen, så som bolaget gör gällande. Det enda som kopplar verksamheterna samman, är delar av namnet på respektive anläggning.

Tiveds Energi framför bland annat som grund för ett övertagande av Sulfitendammen att bolaget har en lång erfarenhet och betydande kunskap rörande drift av dammar. Bolagets historiska reglering samt skötsel av dammarna i området har genererat ett 60-tal klagomål, inlämnande av närboende, till tillsynsmyndigheten.

Mot dessa fakta som gäller Tiveds Energis lämplighet att ta över dammen ska även vägas de värden och intressen som ligger bakom ansökan. I enlighet med vad kommunen har klargjort i sin ansökan med bilagor kommer den sökta åtgärden att medföra att ett konstgjort vandringshinder tas bort. Detta i sig är en oerhört positiv åtgärd för vandrande arter av bl.a. fisk, men även rent allmänt för flora och fauna får det ses som positivt. Detta då utrivningen även medför arbeten för att återställa och återskapa naturliga miljöer. Det är självklart så att det aldrig går att fullt ut återskapa ett naturligt förhållande som rådde innan dammen byggdes. Men de åtgärder som nu vidtas kommer vara så pass gynnande att man faktiskt kan tala om återskapande av funktioner som tidigare har funnits i vattendraget. Det anges tydligt kommunens ansökan att det man eftersträvar är ett naturligt tillstånd, och inget annat.

Med tanke på den hårda belastning som aktuellt vattendrag är utsatt för är detta i sig ett mycket angeläget allmänt intresse. När utrivningen dessutom medför klart förbättrade flöden i vattendraget och minskad risk för översvämning är det tämligen uppenbart att de allmänna intressena ska väga tyngre än Tiveds Energis vilja att ta över dammen. Sammantaget menar därför Laxå kommun att bolagets begäran fullt ut står i strid med 11 kap. 20 § tredje stycket miljöbalken. Dels är det troligt att Tiveds Energi inte kommer kunna fullgöra ansvaret för dammen och dels så ska de allmänna intressen som omfattas av utrivningen anses väga tyngre än Tiveds Energis intressen för övertagande. Därmed ska bolagets begäran ogillas.

Rent allmänt måste vidare Tiveds Energis grundläggande resonemang för övertagande ifrågasättas. Detta utgår från att bolaget kan påstå, och även styrka, ett samband mellan kraftverket och den befintliga dammen. Detta är nämligen det enda sättet som dammen kan komma att ingå i den nationella planen. Här saknas i mångt och mycket de generella förutsättningarna för att tala om en damm som ska ingå i den nationella planen. För att dammar som det inte bedrivs produktion av vattenkraftsel vid ska få ingå i denna plan krävs generellt ett samband mellan kraftverket och dammen. Det är ganska uppenbart att Sulfitendammen och Sulfitens

kraftverk helt saknar dessa samband. Det är i stället en uppenbar risk att en anmälan av Tiveds Energi av dammen till den nationella planen skulle medföra ett beslut om att denna inte ska få ingå i planen. I ett sådant läge skulle man åter vara tillbaka till nuvarande status där man står med en mycket dåligt fungerande damm som medför risker för översvämning. Även detta får alltså anses tala för att övertagande av Tiveds Energi inte är en lämplig lösning.

Kommunen åtar sig att utföra sättningsmätningar på tilloppstuben till Sulfitens kraftverk i samband med de ansökta åtgärderna och därmed sätta dubbar på tuben och stämna av före och efter arbetenas utförande.

Vad gäller Tiveds Energis slutligen framställda yrkande om ersättning för rättegångskostnader kan kommunen endast vitsorda beloppet 884 kr avseende utlägg som skäligt i och för sig. Kommunen överlämnar till domstolen att avgöra ett skäligt belopp för tillvaratagande av Tiveds Energis intressen.

Ombudets arbetsspecifikation innehåller dock ett inte obetydligt antal åtgärder vidtagna i tiden innan tillståndsansökan anhängiggjordes. Stöd för rätt till ersättning för kostnader uppkomna utanför domstolsförfarandet, t.ex. inom ramen för samrådet, saknas. Kommunen motsätter sig helt att utge ersättning för sådana kostnader.

Av ordalydelsen i 25 kap. 2 § miljöbalken framgår att rätten till ersättning omfattar kostnader vid mark- och miljödomstolen. Även om samrådet är ett formkrav för en senare tillståndsansökan, utgör samrådet en separat process som inte äger rum vid mark- och miljödomstolen.

Tiveds Energi har lagt ner betydligt mycket mer tid än vad som varit nödvändigt och skäligen påkallat för att tillvarata bolagets intressen i målet. Bolaget har krånglat till och överarbetat processen. Tiveds Energi har orsakat sökanden onödigt extraarbete. Bolaget har helt i onödan gjort en ny egen VISS-klassning på vattendraget samt ägnat mycket tid åt vilseledning och överdrift vad gäller att

produktionen vid kraftverket skulle upphöra vid en utrivning. Vad gäller yrkad ersättning avseende ombudsarvode står varken timpris eller antal timmar i proportion till vad som behövs för att ta tillvara Tiveds Energi intressen.

Mark- och miljödomstolen har hållit huvudförhandling med syn i målet den 7 maj 2019.

DOMSKÄL

Laxå kommun (även benämnt kommunen nedan) har nödvändig rådighet för den ansökta vattenverksamheten.

Ansökan har inkommit till domstolen efter den 1 januari 2018, varför 6 kap. miljöbalken i dess lydelse från detta datum ska tillämpas. Miljökonsekvensbeskrivningen, med de kompletteringar som gjorts under målets handläggning, får med hänsyn till verksamhetens art och omfattning anses uppfylla de krav som gäller för en sådan liten miljökonsekvensbeskrivning som enligt 6 kap. 47 § miljöbalken (1998:808) ska föreligga i mål av ifrågavarande slag. Miljökonsekvensbeskrivningen kan därför ligga till grund för prövningen. Eftersom fråga är om en liten miljökonsekvensbeskrivning saknas krav på att domstolen i samband med målets avgörande formellt ska godkänna denna. Kommunens hemställan om att miljökonsekvensbeskrivningen ska godkännas föranleder därför inte någon vidare åtgärd från domstolen sida.

I målet har Tiveds Energi gjort gällande att ansökan är bristfällig i vissa avseenden. Enligt Tiveds Energi är det främst fråga om brister vad gäller redovisning av ökad risk för bildande av kravis samt för ökad erosion och sedimenttransport och därmed av förhållanden som kan påverka såväl Sulfitens kraftverk som nedströms liggande Valsverkets kraftverk. Bolaget har vidare bl.a. anfört att vattendraget inte är rätt klassat i VISS utan att det uppfyller kraven för att klassas som ett kraftigt modifierat vattendrag.

Domstolen har att utgå från den klassificering som gjorts av Vattenmyndigheten och det som framgår av tillgänglig information i VISS och har inte möjlighet att ändra eller att vid prövningen utgå från någon annan klassning. Domstolen finner med anledning härav ingen anledning att i detta mål närmre beröra frågan om vattendragets klassificering och dess status i övrigt.

Vad avser frågan om eventuellt ökade risker för bildande av kravis respektive frågan om ökad erosion och sedimenttransport, har kommunen bemött dessa frågor i yttranden och vid huvudförhandlingen. Ansökan med de kompletteringar som gjorts under målets handläggning får, vad gäller nämnda förhållanden och övriga invändningar från bolagets sida, anses innehålla tillräckligt underlag för att frågorna ska kunna tas upp till prövning.

Ett genomförande av ansökta åtgärder – utrivning av Sulfitendammen och skapande av en åfåra av naturligt utseende – skulle undanröja ett vandringshinder i Laxån. Åtgärden skulle positivt påverka på kvalitetsfaktorn konnektivitet och bidra till att återskapa en levande vattenmiljö i Laxån. I förlängningen och i kombination med andra åtgärder i vattendraget skulle förutsättningarna för att uppnå gällande miljökvalitetsmål god ekologisk status öka påtagligt. De störningar som skulle kunna uppstå under arbetstiden får – med det av kommunen angivna utförandesättet – anses marginella i sammanhanget. Det är sammantaget uppenbart att ansökta åtgärder är nyttiga.

Enligt 11 kap. 19 § miljöbalken ska tillstånd enligt miljöbalken alltid lämnas till utrivning av en vattenanläggning i ytvatten, om inte förordnande meddelas enligt 20 § samma kapitel. Enligt sistnämnda bestämmelse får domstolen, såvitt nu är av intresse, i stället för att lämna tillstånd till utrivning, på begäran av ägaren av en fastighet som skulle skadas av utrivningen förordna att skyldigheten att underhålla anläggningen och fullgöra övriga skyldigheter som ligger på anläggningens ägare ska övergå på sådant subjekt. Här har Tiveds Energi begärt att nämnda skyldigheter ska överflyttas på sådant sätt.

De skäl som bolaget åberopat till stöd för sitt yrkande om att underhållsskyldigheten ska överflyttas till detta, främst risk för ökad bildning av kravis och ökad sedimentation, får anses ha förhållandevis ringa tyngd. Av vad som förekommit i målet och kunnat iakttas vid synen förekommer redan i dag problem med kravis och även sedimentation av finkornigt material i åfåran nedströms dammen. Nämnade risker torde även föreligga vid en fullt fungerande damm (med fungerande luckor) och vid reglering av vattenflöden genom dammen. Teoretiskt skulle tillskapandet av en längre forsande sträcka något kunna öka risken för att kravis bildas. Vidare skulle en återställning av åfåran inledningsvis kunna innebära en något ökad erosion med därtill hörande sedimenttransport. Denna möjliga effekt skulle emellertid avklinga i takt med att stränderna och bottenförhållandena stabiliseras av växtlighet m.m. Den risk för skador eller de ytterligare skador som skulle kunna uppstå till följd av kravis eller sedimenttransport kan inte heller på något sätt anses äventyra de berörda kraftverkens existens. Inte heller i övrigt kan det anses finnas något samband mellan dammen och produktionen vid de berörda kraftverken av någon dignitet. Sammantaget kan således konstateras att de av bolaget åberopade skälen för en överflyttning av underhållsansvaret är svaga. En utrivning – som anförts ovan – skulle samtidigt medföra påtaglig miljönytta. Det allmänna intresset av att Sulfitendammen rivs ut och att en naturlig åfåra tillskapas överväger således med råge de intressen som bolaget åberopat. Bolagets yrkande ska således avslås vad avser dess begäran att överta ansvaret för dammen.

Laxå kommun ska således meddelas tillstånd enligt miljöbalken för utrivning av Sulfitendammen. Domstolens prövning är därför i detta avseende begränsad till att bestämma de villkor som bör följa med utrivningen för att motverka påverkan, skador och olägenheter på motstående allmänna och enskilda intressen.

Kommunens utrivningsyrkande avser inte hela den befintliga vattenanläggningen. En sådan begränsad utrivning motverkar – såvitt kan bedömas – inte möjligheterna att tillskapa en naturlig åfåra som möjliggör fiskvandring förbi dammläget. Utredningen ger vidare stöd för att de kvarvarande delarna av dammen inte kommer att medföra någon ändring av betydelse av förhållandena på platsen och inte heller

ha någon avgörande betydelse för vattenförhållandena i övrigt i vattendraget. Domstolen instämmer i kommunens och länsstyrelsens bedömning att ett kvarlämnande av vissa delar av dammen är en lämplig, rimlig och tillräcklig åtgärd för att begränsa påverkan på kulturmiljön. Vid angivna förhållanden kan en utrivning i enligt med yrkandet godtas.

Vad gäller kommunens yrkande om tillstånd till återställningsåtgärder gäller att detta ska tillståndsprövas på gängse sätt. Kommunen har uppgett att ansökta återställningsåtgärder har utformats med syftet att tillskapa goda vandringsmöjligheter för fisk i Laxån. Domstolen finner den valda utformningen lämplig. Nyttan av åtgärderna är uppenbar.

Åtgärderna vid dammen kommer, enligt domstolens bedömning, inte att medföra någon ändring av betydelse på förhållandena på platsen. Kommunen har vid huvudförhandlingen uppgett att återställningsåtgärderna ska utföras så att utloppskanalen från kraftverket inte ska påverkas. Bottenuppbyggnaden ska, enligt kommunens slutligen bestämda talan, påbörjas vid kraftverksbyggnadens nordöstra hörn och sträcka sig snett över åfåran mot nordöst. Ett sådant utförande av återställningsåtgärderna framstår som ändamålsenligt för att undvika uppdamning vid kraftverkets utloppskanal. Något särskilt villkor om detta är inte nödvändigt att föreskriva utan får omfattas av kommunens åtaganden enligt det allmänna villkoret. Även i övrigt framstår återställningsåtgärderna som lämpliga och kan godtas. De strider inte heller mot de tillåtlighetsbestämmelser som domstolen har att iaktta. I denna bedömning har domstolen beaktat strandskyddsbestämmelserna, varför någon särskild dispens i det avseendet inte behövs i enlighet med bestämmelsen i 7 kap. 16 § miljöbalken.

Med hänvisning till vad domstolen anfört ovan bedömer således domstolen att utrivningen kan utföras med begränsad påverkan på motstående intressen med de försiktighetsmått som sökanden har föreslagit. Tillstånd till utrivningen och återställningsåtgärderna ska därför ges.

Vad avser kommunens villkorade yrkande om lagligförklaring konstaterar domstolen att en tillämpning av bestämmelsen om utrivning i 11 kap. 19 § miljöbalken inte förutsätter att fråga är om en tillståndsgiven eller lagligförklarad vattenanläggning.

Eventuella skadefrågor får hanteras i den för anmälan om oförutsedd skada stadgade ordningen. Även med beaktande av vad Tiveds Energi anfört, anser domstolen att omständigheterna i målet inte motiverar en längre tid för anmälan om oförutsedd skada än den av kommunen yrkade tiden om fem år.

Några ytterligare villkor utöver vad som anges i domslutet och vad sökanden i övrigt åtagit sig finns inte skäl att föreskriva. Härvid ska nämnas att kommunen vid huvudförhandlingen i målet åtagit sig att kontrollera eventuella sättningar vid Sulfitens kraftverk genom sättningsmätningar på tilloppstuben till kraftverket, detta åtagande får anses omfattas av det allmänna villkoret.

Beträffande det i domslutet under rubriken *Villkor* föreskrivna villkoret 2 motiveras detta av att det tydligt bör framgå att återställningsåtgärdernas genomförande är en förutsättning för tillståndet till utrivningen.

I allt väsentligt framstår de begränsningar som bolaget redovisat som skadeförebyggande åtgärder i dessa avseenden som väl avvägda. De av länsstyrelsen föreslagna villkoren om fri passage för fisk, anmälan och besiktning kan leda till tolkningsproblem så som sökanden anfört. Vad gäller tid för utförande av biotopvårdsåtgärder anser domstolen att villkoret härom bör utformas på sätt framgår av första meningen i villkor 5 i domslutet. Som en följd härav bör vidare föreskrivas att tillsynsmyndigheten får medge att biotopvårdsåtgärder får genomföras även vid annan tid än den i villkoret föreskrivna. Frågan om tillsynsmyndighetens intresse av att medverka vid utrivningen och utförandet av de biotopvårdande åtgärderna är förståeligt och även betydelsefullt för att uppnå önskad resultat med hänsyn till bl.a. uppsatta mål för miljö kvalitetsnormerna. Domstolen har uppfattat det som att kommunen är positiv till tillsynsmyndighetens

medverkan och anser därför att dessa frågor med fördel kan hanteras inom ramen för kontrollprogrammet som ska godkännas av tillsynsmyndigheten och därmed inte behöver föreskrivas som villkor. Lämpligen sker upprättandet av kontrollprogrammet i samråd med tillsynsmyndigheten. Domstolen finner sammantaget att några ytterligare villkor utöver de som framgår av domslutet inte är nödvändiga.

Domstolens bedömning i sak i övrigt framgår av domslutet och kräver ingen närmare motivering.

Advokat X's huvudman, Tiveds Energi AB, har slutligen yrkat ersättning för rättegångskostnader med sammanlagt 242 914 kr exklusive mervärdesskatt. Ersättningsanspråket framstår som uppenbart orimligt med hänsyn till målets karaktär och omfattning. Ersättningsanspråket omfattar dessutom till del arbete utfört före det ansökan ingavs till domstolen. Sådant arbete är inte ersättningsgillt enligt bestämmelserna i 25 kap. miljöbalken. Vidare grundas ersättningsanspråket för arbete på en timkostnad om 3 800 kr exklusive mervärdesskatt, en ersättningsnivå som framstår som oskäligt hög. Sammantaget är omständigheterna sådana att ersättningen bör begränsas till 60 000 kr exklusive mervärdesskatt.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 1 (MMD- 01)

Överklagande senast den 8 juli 2019.

Bodil Svensson

Nils-Göran Nilsson

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Bodil Svensson, ordförande, och tekniska rådet Nils-Göran Nilsson samt de särskilda ledamöterna Bo Essvik och Göran Husebye.